

Zdeněk Svěrák: Pel roztomilého neherectví jsme v divadle už ztratili

11.02.2020

I přes nedávnou ztrátu několika kmenových členů vstoupilo Žižkovské divadlo Jára Cimrmana do nové sezóny s optimismem. Plány nám odhalil Zdeněk Svěrák.

Setkáváme se těsně po připomínce 30. výročí sametové revoluce. Jak na listopad '89 zpětně nahlížíte?

Poslední dobou jsem o tom výročí hodně přemýšlel. Je neuvěřitelné, jak samozřejmě jsme se my herci připojili ke studentům, kteří vlastně celý listopad začali. Ve chvíli, kdy o ničem neinformovala žádná média, lidé potřebovali známé tváře, aby vzali na vědomí, že se opravdu něco děje. V divadle jsme přestali hrát, představení jsme proměnili ve schůze, stejně tak i naše výjezdy mimo Prahu. Z úst herce byly tyto informace daleko důvěryhodnější než od kohokoli jiného, protože publikum znalo jeho tvář i hlas. Jsem pyšný, že herecká obec tuto službu poskytla.

Besedy se konaly tenkrát v Divadle Solidarita, ještě ne v ulici Štítného, kde Divadlo Jára Cimrmana dnes sídlí. Koho jste do debat zvali?

Lidi zcela různého charakteru. Dokonce se u nás objevil i Miloš Zeman.

Jak k tomu došlo?

Poprvé jsem ho viděl s Láďou Smoljakem na Právnické fakultě v Praze, kde jsme měli řeč ke studentům. Láďa mi říkal: „To by byl ministr, vid?“ Ještě jsme nezažili, že by takhle spatra někdo uměl mluvit. Požádali jsme ho, jestli by nevystoupil na jedné z našich schůzí. Souhlasil a my pro něj s Láďou zajeli. Takových lidí bylo víc. S Jardou Uhlířem jsme objeli několik divadel a zajímavé bylo, že jsme zpívali písničku, která toho s revolucí neměla moc společného. Jmenovala se Panský kočí. Pojednává o ideálním zaměstnání. Když je pán, který skončil ve vězení, nahrazen jiným pánem, kočí se má stále stejně. Lidi se nás ptali: „A to nás čeká?“ A my že ano, páni se mění, ale služebnictvo zůstává na svém místě. Pokaždé jsem lidi rozesmál tím, že jsem úvodem řekl: „Náš ústřední výbor KSČ se drží u moci zuby nehty. Řečnická pauza. Někteří už jenom nehty.“

Panovala z vaší strany ještě nervozita, že by se vám mohl někdo mstít?

Na pražských divadelních besedách ne. Bylo to shromáždění stejně smýšlejících lidí. Horší to bylo jinde. Na starosti jsem měl Litoměřice, kde jsem měl přesvědčit dělníky jednoho závodu, aby podepsali prohlášení proti násilí na studentech. Jméno podniku si již nepamatuji. Měl jsem připravenou docela hezkou řeč do mikrofonu, ale v té hale, když vám ho vypnou, což se zrovna na příkaz někoho stalo, nešlo nic říkat kromě heslovitých výkřiků.

V době studentských stávek vznikala i hra Blaník. Odráží se v ní nálada oné doby?

Blaník vznikl opravdu v atmosféře: tak kdy už bájní rytíři z hory konečně vyjedou? Nikdy jsme ale nešli napřímo, abychom otevřeně říkali, jak se věci mají. Pamatuji si to jako dnes. V červnu 1989 jsme hru přečetli klukům ze souboru po posledním představení v Karlových Varech. Všem se to líbilo, ale báli se, že nám ji nepovolí. Doba byla ale už tak nalomená! A v Rusku se situace posunula ještě dál. Bolševici se u nás báli perestrojky a taky toho, že by za zákaz byli popotahováni. Proto nakonec povolili i film Nejistá sezóna.

Roli stranického podnikového funkcionáře jste si zkusil v trezorovém filmu Skřivánci na niti.

Vzpomenete si na ni?

Točilo se to v kladenské Poldovce a film, jak víte, byl zakázaný. Mě tam ale v titulcích uvedli špatně, jako Václava Svěráka! A to byl skutečně existující herec, který za to bral peníze, a on mi je pak chudák nosil! Jednalo se asi o dva honoráře! Samotnému mně přišlo divný, že jsem kvůli účinkování v tomhle filmu neměl problémy.

Film vznikl podle díla Bohumila Hrabala. Jak je vám blízká jeho poetika, obzvlášť v souvislosti s Divadlem Jára Cimrmana? Setkali jste se?

S Bohumilem Hrabalem jsme byli přátelé a velice jsme si ho s Láďou vážili. Jednou nás napadlo, aby nám řekl prognózu, kam se naše divadlo bude ubírat dál. Jeli jsme za ním do Kerska, on nám půjčil holiny a my se ho u Labe ptali: „Jak dlouho může tenhle nápad vydržet?“ Odpověděl, že naše životnost je tak sedm let. A to už jsme vystupovali desátým rokem! I velcí se mýlí. *(smích)*

Jestli nás ovlivnila jeho poetika? Těžko říct. Když se vám něco líbí, přijmete to, aniž o tom víte, a neubráníte se tomu.

Z vaší bohaté filmografie mají specifické postavení snímky Jako Jed a Co je vám, doktore?, protože jste k nim zároveň nenapsal scénář. Mají pro vás zvláštní význam?

Na těchto filmech jsem se myslím naučil hrát před kamerou. Tvůrčí dvojice režisér Olmer a kameraman Kopřiva věděli, že nejsem profesionál. Dávali mi naprostou svobodu v tom, že se nemusím ohlížet na to, kde je zrovna kamera a jak mě zabírá. Kopřiva lezl pode mnou, nade mnou, já se o něj vůbec nestaral. Naučil jsem se, že před kamerou je třeba, abych před ní byl, nikoliv hrál. Jste tam a jednáte. Z očí vám kamera vyčte, že to myslíte vážně. Kamera cítí, jak hraje, umí vás nachytat, že výkon je umělý. U obou filmů jsem měl výhodu, že jsem si dialogy mohl upravit podle potřeby. V jednom z nich jsem byl i zaplacený za úpravu dialogů.

Na vaše představení často chodil Václav Havel. Jaký podle vás byl?

Když jsme měli premiéru Zásroku, uvědomili jsme si s Láďou, že dvě postavy ve hře ráčkují. Jak doktor Vypich, tak Vlasta. Říkali jsme si, jestli si to Václav Havel nevztáhne na sebe. Láďa se ho opatrně na to zeptal, ale on: „Netrřapte se s tím.“ Vzpomínám na něj velice rád. Byl to upřímný člověk, nebojsa. Jednou jsme ho nečekaně navštívili, když slavil kulaté narozeniny v roce 1986. Řekli jsme si, že za ním zajdeme o den dřív a tím přechytračíme fízly. Byl hrozně překvapený, že dva lidi z šedé zóny mu přijdou blahopřát. O rok později jsem si od něj koupil Volkswagen Golf. Šli jsme ho společně přehlásit a na dopravním inspektorátu jsem zjistil, jak umí být drzej! U okýnka se ho zeptali, jestli by chtěl nějaké oblíbené číslice na SPZ, a on odpověděl: „Rrrrád bych, aby tam bylo 77.“ Úřednice nepochopila, že se jedná o Chartu 77, a bez dalšího ptaní dala číslice hned na začátek.

Kde je autu nyní konec?

Už ho nemám. Jeho současný majitel ho ale upravil do tehdejšího stavu a během demonstrace na Letenské pláni v Praze 16. listopadu 2019 se stalo zajímavou atrakcí. Každý v něm mohl nahrát vzkaz Václavu Havlovi, jak společnost naložila v posledních třiceti letech se svobodou a demokracií. Bývalý prezident tu byl taky přítomen, a to symbolicky na fotografii Bohdana Holomíčka, který ho zachytil za volantem vozu.

Jinak Václav Havel chodil na každou naši premiéru. Na prvním promítání filmu Akumulátor 1 byl ochotný rozsvítit i žárovku jako kouzlo.

Když jsme již zmínili dva filmy, na nichž jste nespoupracoval jako autor scénáře, i Akumulátor 1 má zcela jiný charakter než vaše ostatní tvorba.

Však jsem ho taky nenapsal, jen jsem upravoval dialogy. Scénář napsal můj syn spolu s Janem Slovákem. Takže proto je hodně jiný. Myslím si ale, že film zraje. Vlastně se mi líbí víc než na premiéře. Můj šálek kávy

to tenkrát zrovna nebyl.

Na začátku našeho setkání jste si prohlížel svůj diář a kontroloval termín naší schůzky. Jak jste si zvykl na nové technologie 21. století?

No vůbec. Už půl století používám klasické papírové diáře stejného formátu a všechny je mám schované. Vedle mailů a SMS píšu občas i papírové dopisy.

Notýsky vám pomáhají v publikační činnosti, je to tak? Jak vás vůbec napadlo použít dopisovou formu v knížce *Strážce nádrže* (2018)?

Potřeboval jsem zužitkovat nápady, které jsem měl ve spoustě svých notýsků. Většina byly plevy. Ale během pročítání jsem si uvědomil, že by byla škoda něco nevyužít. A v dopisech můžete všechno. Vzpomínat na minulost, co vás čeká příště, co zrovna děláte... Ten dopis je hrozně volný útvar. Navíc je to taková zpověď. Můj hrdina, strážce vodní nádrže Smrček, adresuje svá psaní řediteli povodí, kterého uctívá. Jednak mu trochu podlejí, zároveň se ho i bojí a to dává jeho dopisům komickou šťávu.

Na čem zrovna pracujete a co plánujete?

Chci napsat ještě jednu knížku povídek.

(zvoní telefon a Zdeněk Svěrák mluví se synem Janem) Jak se říká, my o vlku... S Honzou jsme se rozhodli, že napíšu scénář pro novou filmovou pohádku. Pracovní název je zatím Čerti nejsou. Víc ale neprozradím!

Od nového roku máte v souboru Divadla Jára Cimrmana zdatnou posilu, herce Ondřeje Vetchého. Jak se začlenil do vašeho „nehereckého“ kolektivu?

Vy si děláte legraci, ale my už za ta léta ztratili pel toho roztomilého neherectví. Když jste na jevišti 50 let a občas stojíte i před kamerou, nelze ho udržet. Nejsme zkrátka takoví neherci jako na začátku. Pokud by mě někdo na startu Divadla Jára Cimrmana přemlouval, že máme vzít profíky, bál bych se toho, jaký by byl mezi námi rozdíl. Teď už takové obavy nemám. Nemyslím jen sebe, ale i z kluků kulisáků se stali herci. Ostatně už delší dobu s námi vystupuje Mirek Táborský a nepůsobí jako cizorodý prvek. Když nám umírají kamarádi a přijde nabídka od takového hereckého esa, jako je Ondra Vetchý, nedá se to odmítnout.

Jakou roli bude mít?

Náčelníka Karla Němce ve hře *Dobytí severního pólu*. To je takový rázný velitel a myslím, že je pro tuto roli jako stvořený. Uvidíme, jak to půjde dál. Mirek Táborský taky přišel jen na výpomoc do pohádky *Dlouhý, Široký a Krátkozraký*, pak umřel Bořík Penc i Jaroslav Weigel a on za ně hraje v *Záskoku* i v *Českém nebi*. Syn Václava Kotka a syn Miloně Čepelky alternují v roli praktikanta Hlaváčka ve *Vraždě v salonním coupé*.

Co byste si přál ještě od života?

Abych byl co nejdéle schopný práce, protože je pro mě moc důležitá. Je totiž nesmírně krásná a bojím se, že až mi bude znemožněna, půjde to se mnou s kopce. Potvrdí vám to i lidi, co odešli do důchodu a zjistili, že najednou rychle stárnou. Mě role nutí dělat, co jsem dělal před 50 lety, a tím se udržuju v chodu. Třebaže už rozesmáváme lidi jiné generace, díkybohu zjišťujeme, že jsou si všichni něčím podobní. Jiří Suchý tomu říkal spřízněné duše. To, co je spřížňuje, je humor. Kéž by mě neopustil.

Humorista, dramatik, scénárista, textař, spisovatel a herec Zdeněk Svěrák (nar. 1936) vymyslel postavu fiktivního českého génia Jára Cimrmana společně s Jiřím Šebánkem a Ladislavem Smoljakem. Se Smoljakem napsal 15 cimrmanovských her. Jako scénárista se podílel na řadě filmů. Vesničko má středisková (1985)

nebo Obecná škola (1991) si vysloužily nominaci na Oscara, film Kolja (1996) získal Oscara a Zlatý globus jako nejlepší neanglicky mluvený film. Spolu s Jaroslavem Uhlířem napsal řadu písniček pro děti. Věnuje se také literární tvorbě. Zatím poslední vydanou knížkou je Strážce nádrže (2018). Podle knihy Po strništi bos vznikl v roce 2017 dosud poslední Svěrákův film.

Text: Martin Hošna

Foto: Dušan Šimánek & Martin Hošna